

MTÜ Setomaa Valdade Liit

KOKKUVÕTE

Piiriäärse piirkonna

(Meremäe, Mikitamäe, Misso, Orava, Vastseliina ja Värskä vald)

sotsiaalsete, kultuuriliste ja majandusliku jätkusuutlikkusega

seotud probleemide ning

Setomaa tegeliku olukorra kohta detailse ülevaate saamiseks

läbi viidud uuringust

Projektijuht:

Merli Mäger,

Tallinna Ülikooli haldusjuhtimise magister

Uuring on teostatud Riigikantselei tellimusel

perioodil 01.08.2005 – 31.03.2006

Uuringu eesmärgid

Riigikantselei tellimisel MTÜ Setomaa Valdade Liidu poolt läbi viidud uuringu eesmärk on piiriäärse piirkonna (Meremäe, Mikitamäe, Misso, Orava, Vastseliina ja Värska) sotsiaalsete, kultuuriliste ja majandusliku jätkusuutlikkusega seotud probleemide ning Setomaa tegeliku olukorra kohta detailse ülevaate saamiseks uuringute läbiviimine.

Olukorra kaardistamise kaudu on eesmärk leida lahendeid eelkõige elanikkonna majandusliku olukorra parandamiseks ning selle kaudu luua eeldused ka pärandkultuuri säilimiseks ning edasiarendamiseks. Kultuuri vaadeldakse antud kontekstis nii vahendina majanduslik-sotsiaalse keskkonna parandamiseks kui ka eraldi kogukondliku identiteedi säilimise ja arendamise vahendina.

Ida-Petserimaa kultuurilise ja sotsiaal-majandusliku olukorra kaardistamise kaudu on eesmärk vahendite leidmine pärandkultuuri säilitamiseks ja edasiarendamiseks.

Projekti teostajad

Uuring hõlmas Setomaa valdasid (Meremäe, Mikitamäe, Misso ja Värska) ning kahte nendega piirnevat valda (Orava ja Vastseliina) ning Ida-Petserimaad (Vene Föderatsiooni Petseri rajooni). Küsitlus viidi läbi 5. septembrist 15. oktoobrini 2005. aastal. Ida-Petserimaal toimus küsitlus 21.-30. novembril 2005. a

Uuringu projektijuht oli Tallinna Tehnikaülikooli haldusjuhtimise magistrant Merli Mäger. Küsitluse ettevalmistamisel oli suur abi Statistikaameti töötajatest eesotsas Kai Tasujaga ning OÜ Saar Poll spetsialistidest eesotsas Andrus Saarega. Ankeet koostati koostöös Statistikaameti töötajate, Andrus Saare ja Merli Mägeriga, ideede saamiseks korraldati ajurünnak kuue valla juhtide osalusel.

Uuringu ankeete täitvad intervjuerijad (küsitlajad) valiti konkursi korras, enamus küsitlajatest oli pärit uuringus osalenud kuuest vallast, osadel oli olemas ka 2000. aasta rahvaloenduse küsitlaja kogemus. Kõigile korraldati ühepäevane koolitus, kus seletati küsitluse eesmärke, meetodikat, inimestele lähenemise aspekte, küsimustikke jne. Koolitusel osales 29 küsitlajat ja kaks juhendajat. Kõigi küsitluspiirkondade peale oli kaks juhendajat, kes mõlemad olid rahvaloenduse ajal ka olnud küsitlajate juhendajad ja tegid oma töö väga hästi.

Vene poolel tehti küsitluse läbiviimiseks aktiivselt koostööd Petseri rajooni administratsiooniga. Ida-Petserimaale küsitluse minejatele korraldati eraldi lisakoolitus

Küsitlusele vastamine oli vabatahtlik. Küsitlusega kogutud isikuandmed on konfidentsiaalsed, neid ei avalikustata ega anta üle kolmandatele isikutele. Avalikustatakse ainult töödeldud ja üldistatud andmeid.

Andmete analüüsimise ekspertmeeskonnas olid Andrus Saar (OÜ Saar Poll), Garri Raagmaa (Tartu Ülikool), Mihkel Servinski (Statistikaamet) ja Kadri Koreinik (Võro Instituut).

Eesti-poolse küsitluse ettevalmistamine ja läbiviimine

Eesti poolel oli ülesanne küsitleda kõigist Meremäe, Mikitamäe, Misso, Orava, Vastseliina või Värska valla leibkondadest¹ ühte liiget. Leibkonda esindav inimene valiti juhuvaliku teel kasutades sünnipäevameetodit - see tähendab, et küsitleti 15–64 aastast inimest, kellel on pärast 1. septembrit esimesena sünnipäev. Kui leibkonnas polnud 15–64 aastast inimest, siis küsitleti vanemat (sünnipäevameetodit kasutades). Kui ühes elukohas oli mitu eraldi leibkonda, siis küsitleti ühte esindajat igast leibkonnast.

Vanusepiirang seati selleks, et keskendada põhitähelepanu tööalasele problemaatikale, mis võimaldaks kaardistada eelkõige tööjõuealise elanikkonna jätkusuutlikkust. Üle 65-aastaste inimeste küsitlemist ei peetud otstarbekaks limiteeritud vahendite kontekstis. Sellise piirangu läbi saab esindusliku pildi 15 - 64 aastaste inimeste objektiivsest majanduslikust olukorrast, hoiakutest ning väärtushinnangutest, mis on seetõttu üldistatav kogu uuritava populatsiooni kohta.

Kuus valda jagati 25 piirkonnaks, iga küsitaja käis läbi kõik oma piirkonnas olevad leibkonnad ja võimalikud eluasemed, kus oleks võinud elanikud leida. Küsitluspiirkondade moodustamisel võeti aluseks Statistikaameti 2000.a rahvaloenduse aegsed kaardid ja 2000.a rahvaloenduse seisuga kõigi elumajade loetelu. Samuti tuli küsitluspiirkonnas kontrollida elanike olemasolu ka teistes võimalikes elukohtades, mida kaardil ja/või nimekirjas ei olnud. Kui küsitaja leidis eest leibkonna või mitu, siis tuli vastavalt etteantud metoodikale intervjuuerida ühte leibkonna liiget. Kui majas või korteris püsivalt ei elatud, siis tuli intervjuerijal koostada väljalangemisprotokoll ja märkida sinna ka põhjus, miks kedagi ei küsitletud (nt keegi ei ela püsivalt, maja on lagunenu jm). Kui piirkonda oli mõni uus maja ehitatud, siis tuli küsitajal ka see ära märkida ja sealseid leibkondi küsitleda.

Statistikaameti leibkondade nimekirjas oli 3764 kirjet. Kõigi küsitajate peale kokku tehti intervjuu 3002 leibkonnas intervjuu ja koostati 1727 väljalangemisprotokolli. Intervjueritud leibkondades oli kokku 6500 inimest. Laiendatud inimeste arv ehk uuringus osalenud valdade elanike arv on hinnanguliselt 6909.

¹ Leibkonna moodustavad ühel aadressil koos elavad isikud, keda seob ühine kodune majapidamine (ühine eelarve ja ühine toit). Ka üksinda elav inimene on eraldi leibkond. Leibkonna liikmete vahelised sugulussidemed ei ole tingimata vajalikud.

Varasem elanike arv (Statistikaameti järgi) ja käesolevas uuringus küsitletud

		2000.a rahvaloendus			2005.a uuring	
vk	Vald	2000.a Leibkondade arv	2000.a kõik leibkonna-liikmed kokku	Rahvaarv 01.01.04 Statistikaameti andmetel	Küsitletud leibkondi kokku	Küsitletud leibkondades liikmeid kokku
460	Meremäe	629	1294	1227	539	1058
465	Mikitamäe	535	1190	1091	452	960
468	Misso	404	892	843	299	659
547	Orava	424	914	894	358	746
874	Vastselliina	1024	2280	2176	841	1895
934	Väraska	646	1507	1450	513	1182
	Kokku	3662	8077	7681	3002	6500

Koostatud väljalangemisprotokollid võib põhjuste järgi jagada järgmiselt:

VK	Vald	lõpetatud intervjuu	Keeldumine	Püsielaniketa maja, maja elamiskõlbmatu või polegi maja, pole elumaja	teisel küsitlejal küsitletud	ei saa kätte	kokku
460	Meremäe		17	316		5	338
465	Mikitamäe		18	307		8	333
468	Misso	1	28	160		2	191
547	Orava		10	158	1	3	172
874	Vastselliina	3	51	230	2	2	288
934	Väraska		41	351	8	4	404
	Kokku	4	165	1522	11	24	1726

Intervjueeritud 3002 leibkonna keskmine suurus on 2,17 inimest. Hinnanguliselt jäi küsitlemata umbes 400 leibkonda – kas keeldumise tõttu või seetõttu, et ei saadud küsitletavat kätte.

Vene-poolse küsitluse ettevalmistamine ja läbiviimine

Vene poolel oli eesmärk kaardistada Petseri rajooni setode seotus ja koostöö vene kultuuriga ning sidemed Eesti ja Setomaaga, et seeläbi parandada koostöösuhteid kultuuri, majanduse ja poliitika valdkonnas ja vastastikku kultuure rikastada. Uuringu alameesmärk on teada saada, kui võrd Eesti pool saab nendele protsessidele kaasa aidata.

Vene poolel küsitleti leibkonna kõige nooremast liiget (alates 15-eluaastast), sest oluline oli välja selgitada üldine jätkusuutlikkus ja kultuurikandjate olemasolu. Eesmärgiks seati küsitleda 300 inimest Petseri rajoonist (Petserist Irboskani).

Eelnevalt koostati erinevate infoallikate toel (Eesti vabariigi andmevara, intervjuud, jne) mittetäielikud nimekirjad, kuhu kanti Petseri rajoonis elavad Eesti Vabariigi kodanikud ja kohapealsete raamatukogude töötajatele teadaolevad setod ja eestlased. Küsitluse käigus täiendati nimekirja jooksvalt vastavalt laekuvale infole. Vastu tulles Petseri administratsioonile küsitleti ühes külas (Podlesje külas) kõiki leibkondasid sõltumata rahvusest.

Kokku tehti intervjuu 259 inimesega, kelle leibkondades oli kokku 569 inimest. Küsitletud inimeste keskmine vanus oli 53 aastat. Eelnevalt koostatud nimekirjadesse kantud isikute ja küsitluse käigus selgunud setode kohta, keda oleks küsitluse metoodika järgi pidanud küsitlenuks, aga kes jäid küsitlemata, tehti 74 väljalangemisprotokolli. Küsitlejate sõnade kohaselt oli tegelikult ankeedile vastamisest keeldunute arv palju suurem, aga kuna aluseks olnud nimekirjad ei olnud väga täpsed ja paljud intervjuueeritavad leiti teiste ütluste järgi, siis ei koostatud paljudel juhtudel väljalangemisprotokolle.

Vene poolal küsitletud jagunesid järgmiselt:

Rahvus	Vanusegrupp				kokku
	0-19	20-39	40-59	60+	
Eestlane		5	6	19	30
Venelane	15	32	47	39	133
Seto		13	33	43	89
Pigem seto kui venelane			1	1	2
Pigem venelane kui seto		1	1		2
Muu			1	1	2
ei oska öelda			1		1
Kokku	15	51	90	103	259

Küsitlustulemuste analüüsimine

Küsitlusankeet jagunes neljaks osaks – leibkonnablokk, sotsiaal-demograafiline blokk, tööturu blokk ja kultuuriblokk. Peamine tähelepanu ankeetides ja analüüsimisel oli tööturublokil. Ida-Petserimaal kasutatud ankeet oli pisut lühem; jaotus oli samasugune, kuigi tööturu osa oli väiksem, sest reaalsed võimalused olukorda muuta Setomaa Valdade Liidul puuduvad. Ida-Petserimaal kasutatud ankeedis ja ankeetide töötlemisel oli rõhk sealsete setode ja setodega seotud inimeste olukorra hindamisel.

Andmete analüüsimise ekspertmeeskonnas on Andrus Saar (OÜ Saar Poll), Garri Raagmaa (Tartu Ülikool), Mihkel Servinski (Statistikaamet) ja Kadri Koreinik (Tartu Ülikool). Uuringu materjalide läbitöötamine jagati erinevate uurijate vahel, kusjuures analüüsivate küsimuste jaotus ei kattu täpselt ankeedi osadega. Üldjoontes jagati küsimused järgmiste teemagruppide kaupa:

- leibkonna- ja sotsiaal-demograafiline blokk – Mihkel Servinski;
- hoiakud ja identiteet – Andrus Saar;
- ettevõtluse ja noortega seotud teemad – Garri Raagmaa;
- kultuur – Kadri Koreinik.

Andmete analüüsimisel oli peatähelepanu 15-64-aastastel. Nende hoiakute, soovide ja tegemiste analüüsimise kaudu otsiti võimalusi piirkonna tööturu muutmiseks jätkusuutlikumaks. Eraldi analüüsiti töötuid ja 15-19-aastaseid noori, kes on piirkonna potentsiaalne ressurss, mille arengut tuleb oskuslikult suunata.

Andmete analüüsimisel otsiti eelkõige vastust küsimustele, missuguses olukorras me praegu oleme, kuidas on olukord muutunud võrreldes viimase rahvaloendusega ja muude varasemate andmetega (nii palju kui on võimalik võrrelda) ning kuidas saab olukorda parandada (arvestades inimeste hoiakuid ja suhtumisi). Analüüsi tegemisel võtsid analüüsijad arvesse ka MTÜ Setomaa Valdade Liidu tellimisel 2005.aasta märtsis Merli Mägeri koostatud Meremäe,

Mikitamäe, Misso, Orava, Vastseliina ja Värskas valla sotsiaal-majandusliku analüüsi „Ettevõtlikkus ja ettevõtlussuutlikkus”.

Tegemist on väga mahuka uuringuga ning analüüsid valmivad järk-järgult. Esialgsed tulemused on esitatud käesoleva aruande lisadena. Analüüsimise töö jätkub, sest paljud saadud tulemused tõstatavad uusi küsimusi, millele üritatakse vastuseid leida. Koostatud analüüsid ja saadud tulemused avalikustatakse veebilehel www.setomaa.ee. Samuti oleme valmis uute küsimuste tekkimisel uuringu tulemuste edasiseks analüüsiks.

Lisad

Lisa 1: Leibkonnad ja 6 valla sotsiaal-demograafiline olukord. Koostajad: Mihkel Servinski ja Kristi Lehto, Statistikaamet

Lisa 2: Tööturg ja noored. Koostaja: Garri Raagmaa, Tartu Ülikool

Lisa 3: Hoiakud ja identiteet. Koostaja: Andrus Saar, OÜ Saar Poll

Lisa 4: Keel ja kultuur. Koostaja Kadri Koreinik, Võro Instituut

Lisa 5: Ida-Petsrimaa küsitluse ülevaade. Koostaja Andrus Saar, OÜ Saar Poll